

“Ayrımcılıkla mücadelenin yolu, birbirimizi tanımdan geçiyor”

Yanı başımızda bir savaş patlak vereli neredeyse on yıl oluyor. Bu on yılda milyonlarca insan bambaşka diyarlarda bilmedikleri bir hayata sürüklendi. Suriyeli mülteciler ilk zamanlar misafirperverlikle karşılandıkları topraklarda, evlerine dönme ümitlerini yitirip kendileri için yeni bir düzen kurmaya çabaladıkça, kulakta dolma bilgiler ve yanlış yönlendirmeler sebebiyle giderek artan bir ayrımcılığa maruz kalıyor. Geçtiğimiz on yıl boyunca binlerce mülteciye insani yardım sağlayan Hayata Destek Derneği'nin Yönetim Kurulu Başkanı Emel Şensezgin Mergen '84 bu sorunun ancak tarafların birbirini tanımak için çabalamasıyla çözülebileceğini söylüyor.

Hayata Destek Derneği ne zaman kuruldu?

Hayata Destek 2005'te, afetten etkilenmiş kişilere ve topluluklara yardım sağlamak amacıyla kuruldu, 15 yıldır faaliyet gösteriyor. "Afet" denince genelde akla doğal afetler geliyor akla ama biz bu tanımı çok daha geniş şekliyle düşünüyoruz. Aslında, hâlihazırda deneyimlediğimiz üzere, çatışma ve savaşlardan, doğal afetlerden çok daha fazla sayıda insan etkileniyor. Hayata Destek de yerinden edilmiş, en temel ihtiyaçlarının karşılanması gereken kişi ve topluluklara insani yardım götürüyor. İnsani yardım

tanımının da çerçevesi çok geniş: İhtiyaçlar, barınma, suya ve gıdaya erişim, eğitim, psikososyal destek ve geçim kaynaklarının tekrar kazandırılması şeklinde çeşitleniyor ve afetin şiddetine göre çok uzun süre devam edebiliyor.

Sizin dernekle yolunuz nasıl kesişti?

2011 yılında, derneğin kurucusu olan heyecanlı ve vizyon sahibi grup, gelecekleriyle ilgili planlama yaparken, strateji toplantılarını yönetmeye gönüllü oldum ve dernekle tanıştım. Son 3 yıldır yönetim kurulundaydım, 1 yıldır da yönetim kurulu başkanayım.

O küçük grup bugün 400 kişinin çalıştığı, yıllık 8 milyon Euro'luk fonun ihtiyaç sahiplerine ulaştırıldığı büyük bir organizasyon haline geldi.

Sadece Türkiye'de mi faaliyet gösteriyorsunuz?

En büyük programımız Türkiye içerisindeki "Mülteci Destek" programı ama aslında dernek 2005'te kurulduğunda Türkiye dışında, İran'daki Bem ve Pakistan'daki Keşmir depremlerinden etkilenenler için çalışmaya başlamıştı. Dolayısıyla Türkiye dışında da çalışma tecrübemiz var.

Derneğin odağında mülteciler, mevsimlik işçiler ve çocuklar yer alıyor. Bu gruplar için ne gibi yardımlar sunuyorsunuz?

İhtiyaç sahibi olan herkese ulaşmaya, belirli bir afetten kimler en çok etkilenmişse onların ihtiyaçlarını karşılamaya çalışıyoruz. Suriye krizi patlak verdiğinden beri Türkiye'de çok ciddi sayıda mülteci var, günümüzde bu sayı 3,5 milyona ulaşmış durumda. Onların ihtiyaçları çok ciddi düzeyde. Suriyeli mülteciler buraya geldiklerinde önce barınacak bir yer bulup en temel ihtiyaçlarını karşılamaya çalıştılar. Bir süre sonra geri dönüş ümitlerini kaybettiler ve burada bir düzen kurmaya başladılar. Bu süreçte değişen ihtiyaçlarına yönelik olarak onlara yardım ettik. Örneğin, ilk geldiklerinde aynı yardımlar yaptık; gıda ve hijyen kolilerini barındıkları evlerde onlara ulaştırdık. Ama sonra yardımları nakde dönüştürdük ve dört yıl boyunca nakit yardımı yaptık. Uzun süredir de istihdam, sosyal hizmetlere erişim, hukuki ve psikososyal destek gibi konularda birlikte çalışıyoruz.

Ayrımcılık dilde başlıyor. Gündelik hayatta ayrımcı dil ve ayrımcı söylemle mücadele etmek, hepimizin sorumluluğu. Hrant Dink Vakfı'nın senelik olarak yayımladığı "Medyada Nefret Söylemi ve Ayrımcı Söylem" raporuna göre, hakkında en çok nefret söylemi üretilen ilk grup Ermeniler, ikinci grupsa Suriyeliler. Hayata Destek olarak ayrımcı söylem ve ayrımcı dile karşı mücadele eden kampanyalar yürütüyorsunuz. "Geleceğin İşaretleri" serisiyle mültecilere yönelik doğru sanılan yanlışları düzeltmeye çalışıyor, beraber bir gelecek kurmak için bugüne bakmanın önemini anlatıyoruz.

Türkiye içerisinde, afet koşullarında yaşayan mevsimlik tarım işçilerine ve çocuklarına yönelik "Çocuk Koruma" programımız var. Çocukları tekrar okula kazandırmaya

çalışmakla birlikte işçilerin çalıştıkları ağır şartlarla ilgili düzenlemelerin yapılması ve politikaların değişmesi için de uğraşıyoruz.

Tabii burada esas önemli olan, toplumun kapsayıcılığı ve birlikte yaşamayı öğrenmek. Bu yüzden yaptığımız her çalışmaya yerel halkı da entegre ediyoruz çünkü mülteci grubuna ayrıcalıklı bir yardım yapmıyor olmak lazım. Evet, hibeler onlar için alınıyor, onlar çok daha zor şartlarda yaşıyor ancak yerel halkla aralarında bir denge tutturmak gerekiyor. Hayata Destek Evlerinde çocuklara, gençlere ve yetişkinlere, özellikle kadınlara yönelik çok çeşitli etkinlikler yapıyoruz. Bu etkinliklere bölge halkını da çekmeye çalışıyoruz ki bir temas ortamı kurulsun, bir araya gelsin. Çünkü ayrımcılıkla mücadele etmenin en iyi yolu, birbirimizle temas kurmak, birbirimizi doğrudan tanımak.

Çalışmalarınızı en çok hangi bölgelerde yürütüyorsunuz? Sekiz ilde çalışıyoruz. Mültecilerin yoğun olduğu sınır kentlerindeyiz,

bir de İstanbul'da. Aslında en yüksek sayı da burada. Diyarbakır, Hatay, Urfa ve İstanbul'da Hayata Destek Evlerimiz, pek çok yerde de Hayata Destek Noktalarımız var.

Hepsinin belirli bir günlük programı var mı?

Aslında hepsinin programı ihtiyaca göre değişiyor ama ortak olan noktalar var: Hepsinde dil kursları, çocuklar için okul öncesi ve sonrası kreş programları ve psikososyal destek aktiviteleri var. Kadınlara yönelik, medeni haklar ya da sağlıkla ilgili, Arapça ve Türkçe, hatta bazı noktalarda Kürtçe de yapılan bilgilendirmeler var. Çoğunda mesleki programlar var: Örneğin Urfa'da klima tamirciliğine yönelik bir eğitim veriyoruz ki iş bulunabilsin. Hayata Destek Noktalarında da bu topluluğun hukuksal hakları ve sorunları ile ilgili destek alabilecekleri, sosyal hizmet desteği verecek arkadaşlarımız bulunuyor. Bir avukata işleri düşebilir, çocuklarını okula yazdırmaları gerekebilir ya da hastaneye gitmeleri gerekebilir. Arkadaşlarımız böyle durumlarda onlara eşlik ediyor, tercüme hizmeti veriyor. Mevsimlik tarım işçileri için daha farklı bir işleyişimiz var: Yine bu merkezlerde de çalışıyoruz ama bir de gezici, mevsimlik tarımın ağırlıklı yürüdüğü Ordu, Düzce, Adana gibi kentlerde dönemsel çalışmalar yapan sosyal hizmet uzmanlarıyla işbirliğine gidiyoruz.

Çalışanlarınıza yönelik eğitimleriniz bulunuyor mu?

Tabii. İnsani yardım belirli standartlara göre yapılıyor. Çocuklarla iletişim, davranış kuralları, insani yardımı sağlayanlar alan arasındaki mesafenin doğru ayarlanması, kültürlere saygı gösterilmesi, suiistimalin önlenmesi, çocuk güvenliği gibi pek çok konuda etik ve şeffaf bir insani yardım sunabilmek adına tecrübelerle ortaya konmuş uluslararası standartlar bulunuyor. Hayata Destek'te

bu standartları yakalamak için çalışanlarımızın farkındalığını artırmaya çok önem veriyoruz. Neyi nasıl yapabileceğimiz ve nasıl geliştirebileceğimiz noktasında iç eğitimlerimiz çok yoğun.

İhtiyaç sahiplerini nasıl belirliyorsunuz?

Kime yardım edeceğimizi çok iyi tanımlamamız lazım. Projeye göre hedef kitlemiz değişse de kriterlerimiz net. Bu da şeffaflık ve hesap verebilirlik açısından çok önemli. Hane halkının demografisine bakıyoruz: Kaç kişi var, çocuk var mı, kronik hastalığı olan var mı, yaşlı var mı... Bazen içinde yaşanan şartlara bakıyoruz: Evde ne gibi eşyalar var, ne kadar kira veriliyor, evin içinde çalışan var mı, çalışan çocuk var mı... Saha ekiplerimizi bölgenin yerlilerinden kuruyoruz. Gönüllülerimiz de daha çok Suriyelilerden. Çünkü bazen en çok ihtiyacı olanlar çekinebiliyor, görünmek istemiyor. Onlara erişmek daha zor olduğu için bir gönüllü ağıımız var.

Yetişkinlerin eski yaşantılarına dair anıları taze ancak çocukların çoğu ya çok küçükken buraya geldi ya da burada doğdu. Onlar için mevcut şartlara uyum sağlamak daha mı kolay?

Aslında çocuklar daha çok zarar görüyor, daha derin yaralanıyor ama daha çabuk iyileşiyor. Tabii ne zaman geldiği, kaç yaşında geldiği, burada ne kadar uzun kaldığı hâlihazırda hayatında çok belirleyici oluyor. İlk geldikleri zaman daha çok problem yaşıyorlardı, psikolojik travmaları çok güçlüydü. Zaman geçtikçe, kendilerini güvende hissettikçe toparlandılar. Yine de çocukları mümkün olduğunca topluma entegre etmek önemli çünkü okullarda akran zorbalığına uğruyorlar, ayrımcılık görüyorlar. Üstelik bunu sadece arkadaşlarından değil, öğretmenlerinden de görebiliyorlar.

ÖNYARGILAR

İnsani yardımları sahiplerine ulaştırdığımız ilk dönemlerde yerel halkın "Neden ülkelerinde kalıp savaşıyorlardı?" cümlesiyle boğuşuyorduk. Bir iki sene sonra bu soru "Neden geri dönmüyorlar?"a dönüştü. Oysaki artık dönülebilecek bir ülke yok; ateşkes belirli bir bölgede var, okul yok, hastane yok, ticaret yok. En sonunda da "Bizim işimize göz mü diktiler?" endişesi hâkim geldi. Bu durum halen de sürüyor. Biz de bütün iletişim kampanyalarımızda bu önyargılarla mücadele ediyoruz.

İlk başlarda Türkiye'de, özellikle sınır bölgelerindeki köylerde kasabalarda misafir edildi mülteciler. Zaten akrabalık ilişkisi vardı, herkes evini açtı. Misafirlik uzayınca gelenlerin yeni bir hayat kurması, iş bulması gerekti. Bölgedeki iş imkânları sınırlı. Dolayısıyla tehdit olarak görülmeye başladılar. Bu aslında doğal bir tepki, sadece Türkiye'ye özgü de değil. Yine de gerginliğin büyümemesi için yerel halkın mültecilerin varlığını anlamlandırmasına yardımcı olmak; tehdit olmadıklarını, bir zenginlik olduklarını hatırlatmamız lazım. Aradaki dengeyi kurmak STK'lar, kamu ve özel sektör olarak bizim görevimiz.

Eğitim sistemimiz çok dilliliğe uygun bir sistem değil. Dolayısıyla eğitim temelli yaptığımız çalışmalar bizim için çok önemli.

Daha önceden mülteciler kamplarda, izole, ayrı yaşayan

Hayata Destek, Adana

topluluklardı. Günümüzde kent mültecileri daha fazla. Çok izole olmadıkları için ayrımcılık biraz kırılıyor. Ne olursa olsun, bir yere "yabancı" olarak gelen kişi, ister göçmen olsun ister mülteci, o ayrımcılığı hep yaşıyor. Kültürel fark, yaşam farkı, dil farkı... O yüzden de gelenlerin daha çabuk uyum sağlayabilmesi adına dil eğitimleri büyük önem taşıyor. Zaten farklı bir ülkenin vatandaşı bile olsanız, azınlık olarak kaldığınız sürece topluma uyum sağlamanız hiç bitmeyen bir süreç. Bu süreçte de Hayata Destek gibi STK'ların yapabileceklerinin ötesinde, mutlaka yerel toplumu harekete geçirmeniz, kamunun ve özel sektörün desteğini arkanıza almanız gerekiyor.

Türkiye'de 3,5 milyona yakın mülteci yaşıyor diyoruz. Bu insanların hukuki statüsü nedir?

Türkiye'de Suriyeliler "mülteci" statüsünde değerlendirilmiyorlar. Ancak "geçici koruma" denen bir yasal çerçeve altında, "mültecilik" statüsüne tanınan birçok temel hak ve hizmete erişimleri var. Dolayısıyla bizim amacımız da o temel hak ve hizmetlerden haberdar olmalarını ve bunlara erişebilmelerini sağlamak. O hizmetlere erişim aşamasında bir

sürü engelle karşılaşıyorlar. Biz bilgilendirme ve yönlendirmelerle destek oluyoruz.

Mültecilik geçici bir statü değil, çok uzun süre devam edebiliyor. Dünya üzerinde de Afgan veya Filistinli halklar gibi, 25-30 yıldır mülteci olan topluluklar var. Sığındıkları devlet vatandaşlık vermeye başlarsa -ki Türkiye'de 70 bin Suriyeli vatandaş da oldu- o bir alternatif. Diğer bir alternatif, üçüncü bir ülkeye yerleşme. Genellikle Batı ülkeleri burada devreye giriyor ve yerleştirmeyi yapıyor. Üçüncü alternatif ise kendi ülkelerine geri dönmeleri. Bunlardan birini yapmadıkları sürece mülteci olarak kalıyorlar.

Ekonomik veya eğitim seviyesi daha yüksek olan mültecilerin Batıda bir üçüncü ülkeye gittiği ancak imkânı olmayanların Türkiye'de kaldığı düşüncesi için ne diyorsunuz?

Elimizde öyle bir istatistik yok, buna karşın varlıklı insanların da Türkiye'de kalmayı seçmesi, burada emlak yatırımı yapması, çocuklarını burada okutması söz konusu. "Türkiye Müslüman ülke, kültürümüze daha yakın" düşüncesi hâkim. Pek çok iyi eğitilmiş insan da burada ama genellikle bürokratik engellerle

Mülteci kadınlar toplumsal cinsiyet temelli bir ayrımcılığa, sosyal ve kültürel önyargılardan kaynaklanan baskıya hem dışarıda hem de evlerinde maruz kalabiliyor. Biz de tam bu noktada Hayata Destek olarak kadınların güçlendirilmesine ayrıca önem veriyoruz. Ürettiğimiz projelerle hem bir arada yaşamayı hem de kadınların ekonomik ve sosyal olarak güçlendirilmesini savunuyoruz: Mardin'in Yeşilli ilçesinde 2019'da faaliyete geçen KEKİK (Kadın Emegini Kalkındırma ve İyileştirme Kooperatifi) kadınların geçim kaynağını destekleyerek istihdam olanaklarını artmasına katkıda bulunmak için kuruldu. KEKİK'te yerel ve mülteci nüfustan kadınlar bir arada üretiyor, yönetiyor ve öğreniyor.

karşılaştıkları için işlerini yapamayanlar var. Burada kalanların kendi mesleklerini yapabilmelerine olanak sağlamak noktasında sistemimiz ne kadar kolaylaştırıcı olursa kalanlar da topluma katkı sağlayabilecekleri, nitelikli işler yapabilir. Tıp okuyan biri denkleğini burada alabilirse doktor olabilir ama bunu yapamazsa üçüncü ülkeye gitmek ister. Bizim kendi bünyemizde de Suriyeli mühendisler, doktorlar, psikologlar var ama onlarla maalesef çok uzun zaman kendi mesleklerini icra edebilecekleri biçimde çalışmadık. Olumlu örnekler ne kadar çoğaltılırsa, bu insanları katma değer yaratacakları alanlarda topluma entegre etme konusunda şansımız o kadar artar. Şunu unutmamak lazım: Mülteciler için, Suriye olmadığı sürece, Türkiye, İsviçre ya da Almanya, hep yabancı bir yer olacak. Burayı ne kadar

kendilerine yakın hissederler, ne kadar bağ kurabilirlerse o kadar katkı sunabilirler. Özel sektörde işbirlikleriyle istihdam olanaklarının yaratılması ve bu insanların yardımdan bağımsız hale getirilmesi, uğradıkları ayrımcılığa karşı atılacak iyi adımlar arasında sayılabilir.

Boğaziçi camiamızda, özel sektörde çok sayıda başarılı iş insanı bulunuyor. "Nasıl destek olabiliriz?" diye düşünenlere, birlikte çözüme katkı sunan sürdürülebilir projeler yapmaktan kurumsal destekçimiz olmaya kadar pek çok öneri sunabiliriz.

Nasıl projeler?

Markalarla işbirliklerimizden biri, kafalardaki önyargıları kırmaya yönelik, kurum içi eğitimler ve atölyeler. Mültecilik nedir, geçici koruma nedir, ortadaki bilgi kirliliği nasıl giderilir, bunun üzerinde çalışıyoruz. Kendine benzemeyenleri ötekileştirmeme konusunda bir kültür yaratmak istiyoruz ve tarz eğitimler organizasyonlar için çok kıymetli. Ayrıca istihdamla ilgili işbirlikleri gerçekleştiriyoruz. Hayata Destek Evlerinde mesleki eğitimler veriliyor ancak o eğitimler bir iş tecrübesi olmadığı zaman anlamlı değil. Dolayısıyla mülteciler için staj programları ve işi öğrenmelerini teşvik edecek yapılar oluşturmak önemli. Daha önce "yabancı" addettiğiniz biriyle yan yana çalıştığınız zaman, o teması yakaladığınız zaman zaten önyargılarla mücadele etmiş oluyorsunuz. Bu mücadelenin toplumsal uyum için sürekli ve sürdürülebilir olması adına iş dünyasına büyük bir görev düşüyor. Biz STK'lar olarak iki farklı topluluk arasındaki iletişimi kurmaya çalışıyoruz ancak uzun vadede bu iletişimin, etkileşimin sürekliliğini sağlamak ister kamu sektörü olsun ister özel sektör, her kurum ve kuruluş için bir politika haline gelmeli. ■

"KADINLARIN ÜRETİM GÜCÜNÜ TASARIMCILAR VE SANATÇILARLA BİR ARAYA GETİRİYORUZ" Sema Genel Karaosmanoğlu, Hayata Destek Derneği Direktörü

Hayata Destek olarak "tailor-made" dediğimiz kuruma özel, kurumun hassasiyetlerini önemseyen, kafaya taktığı soruna çözümler sunan mikro ve makro projeler tasarlamaktan ve uygulamaktan zevk alıyoruz. Özel sektör ve sivil toplum işbirliği açısından dükkânımız destekar'ı önemsiyoruz. destekar dükkânımızda (destekar.org) oluşturduğumuz sosyal tasarım pazarı sayesinde, hem tüketiciyi hem de üreticiyi destekleyerek alışverişi daha adil ve eşit bir dünyaya destek alma fırsatına dönüştürüyoruz. Mülteci ve yerel topluluklardan kadınların üretim gücünü tasarımcılar ve sanatçılarla bir araya getiriyoruz. destekar ile kurduğumuz tüm işbirliklerinin BM'nin Sürdürülebilir Kalkınma için Küresel Amaçlar'ından en az birine uyması için çabalıyoruz. Alışverişi bir sosyal faydaya dönüştürmeye çalışıyoruz.

Türkiyeli ve Suriyeli kadınların tekstil tasarımcısı Handan Çalık ile yarattığı destekar #Göbeklitepe Ev Tekstili Koleksiyonu